

Bożena Baborska

Uwagi o przeobrażeniach struktury agrarniej ziem zachodnich i północnych w pierwszych latach powojennych

Słupskie Studia Historyczne 4, 211-212

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bożena Baborska

Uwagi o przeobrażeniach struktury agrarnej ziem zachodnich i północnych w pierwszych latach powojennych

Przebieg procesu osadnictwa na obszarze b. niemieckich kresów wschodnich w pierwszych trzech latach po wojnie odtwarzają liczne, doskonale udokumentowane prace. Rzetelne, ciekawe opracowania poświęcone są też procesowi kształtowania się nowej struktury agrarnej na tym terenie. Prace te ukazują, jak dalece przeobrażenia strukturalne rolnictwa kształtowane były przez państwo.

Polityka strukturalna realizowana na tzw. ziemiach odzyskanych - przy wszystkich jej "zawirowaniach" mających swe źródło w specyficznym układzie sił politycznych tego okresu - doprowadziła do ukształtowania zupełnie odmiennej struktury agrarnej; odmiennej zarówno w stosunku do stanu poprzedniego, jak i w stosunku do terenów tzw. ziem dawnych Polski. Na ziemiach zachodnich powstał bimodalny kształt struktury agrarnej. Jeden układ tworzyło znacznie bardziej niż na ziemiach dawnych rozwarstwione rolnictwo chłopskie. W zasadzie w rolnictwie tym niemal zupełnie zabrakło gospodarstw większych, ponad 20 hektarowych. Drugi układ tworzyło rolnictwo wielkoobszarowe, kilkusethektarowe gospodarstwa państwowe. Intensywne przeobrażenia dotyczyły głównie struktury wielkości gospodarstw chłopskich. W mniejszym stopniu zmieniła się struktura upaństwowionych wielkich majątków ziemskich. I w tym jednak wypadku nastąpiły pewne przesunięcia ziemi - wprawdzie w obrębie sektora państwowego - mające charakter organizacyjny. Z dawnych niemieckich majątków ziemskich, które przekształcono w majątki państwowe, wyłączono większe zwarte obszary leśne oddając je w administrację Lasów Państwowych. Jeśli uwzględnić tę zmianę, to trzeba skonstatować, że proporcje pomiędzy stanem władania rolnictwa chłopskiego i rolnictwa wielkoobszarowego nie zmieniły się w sposób znaczący w stosunku do czasów gospodarki niemieckiej, z tym że wielka własność ziemska stała się własnością państwową. Jeśli natomiast porównywać dawną i nową strukturę władania użytkami rolnymi, należy stwier-

dzić, że powojenne przeobrażenia struktury agrarnej doprowadziły do tego, że we władaniu gospodarstw chłopskich znalazło się ponad dwukrotnie więcej ziemi, niż we władaniu wielkoobszarowych gospodarstw państwowych.

Pierwszy szczegółowy bilans zasobów tzw. pierwotnych Państwowego Funduszu Ziemi (PFZ) i kierunków ich rozdysponowania sporządzony został według stanu na 31 grudnia 1948 r. Dostępne materiały źródłowe (*Materiały i studia z najnowszej historii Polski*. T.1. Warszawa 1963) pozwalają na szczegółowe zapoznanie się z tym bilansem. W swej pracy doktorskiej podjęłam próby krytycznej analizy danych zawartych w tym bilansie i porównania struktury podmiotowej użytkowania ziemi rolniczej przed wojną (według stanu ustalonego na 1939 r. w statystyce niemieckiej) i po zakończeniu głównej fazy polskiego osadnictwa rolnego na tych terenach. Analiza ta jednoznacznie wskazuje na zasadniczą odmienną obustronnie struktur, a jednocześnie na utrzymanie niemal bez zmian regionalnych różnic koncentracji gospodarki wielkoobszarowej.